

Михайло Тимків
РОБІТНИЧЕ
ПИТАННЯ
І
КАТОЛИЦЬКА
ЦЕРКВА

• Слово Доброго Пастиря •

Ніщо не противиться виданню.

Филадельфія, 6 червня 1951.

о. Др. Василь Макух
Єпархіальний Цензор

Ч. 1187/51.М.

Позволяється видати.

Филадельфія, 7 червня 1951.

† КОНСТАНТИН
Єпископ

Обкладинка роботи С. Гординського

РОБІТНИЧЕ ПИТАННЯ
і
КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА

Написав
Др. Михайло Тимків

“СЛОВО ДОБРОГО ПАСТИРЯ”
Видавництво О.О. Василян
в ЗДА

Рік II.

Ч. 7-8.

Липень-Серпень 1951

Папа Лев XIII, який володів від 1878 до 1903 року, проголосив соціальну програму католицької Церкви. Його епохального значіння енцикліка про робітниче питання "Рерум новарум" появилася 15 травня 1891 р.

Вступ

“Прийдіть до мене всі струджені й обтяжені, а я успокою вас” (Мат. 11, 28).

Ця книжечка написана в першу чергу для тих, хто на кожному кроці в щоденному житті зустрічаються з робітничими питаннями, для тих, хто важкою працею боряться за прожиток. Вона має їх ознайомити з заходами, якими Католицька Церква намагається поліпшити їхню долю.

Очевидно, робітниче питання має занадто далекосягле значіння, щоб могло цікавити тільки тих, на чиїх плечах воно тяжіє. Воно не менше важне й для працедавців, яким залежить на гармонійній співпраці робітників. Узагалі, воно заторкає цілу суспільність без виїмків, бо без унормовання життєвих відносин для робітників, не може бути мови про стабільність у житті суспільности.

Сьогодні, коли комуністи всякими хитрощами хочуть використати недолу робітників, щоб загарбати світ, а людей перемінити в роботів під диктатурою комуністичної партії, є воно зокрема важним — здавати собі ясно з того справу, що правдивим оборонцем робітників є Католицька Церква, яка всіма силами бореться за те, щоб робітник міг жити життям гідним людини.

Ця книжечка появляється якраз у році, коли ввесь католицький світ обходить роковини соціальних папських посланій, а саме — 60-ті роковини енцикліки папи Лева XIII “*Regrum Novarum*” і 20-ті роковини енцикліки папи Пія XI “*Quadragesimo Anno*.”

I. Робітниче питання

Винахід машин на переломі XVIII і XIX віків та впровадження машинового виробництва викликали переверт у формах продукції і спричинили соціальні перегрупування. В звязку з тим, створилося для робітників дуже тяжке положення.

Машина, що продукує швидше й дешевше, випхала робітників із фабрик. Тепер вона виконує працю їхніх рук, а робітникам залишилась незавидна доля безробітних. Конкуренції машини не в силі видержати також і ремісники та менші підприємці; вони банкрутують і часто поповняють ряди безробітних. Отак появляється маса обідніх людей, що шукають і не знаходять праці, пролетаріят, якого число постійно зростає. Таке положення використали фабриканти. Знаючи, що нужда примушує робітника братися за будьяку роботу, вони диктували таку низьку платню, яку тільки вдалося, й на кривді робітників збивали зиски. Цього робити їм

ніхто не заборонював. Це була доба лібералізму. Лібералізм давав одиниці необмежену волю (сваволю) і вірив у всеспасаємість “вільної гри сил на ринку,” цебто, ніким і нічим незв’язаної конкуренції. Однак, свобода не йшла в парі зо справедливістю. Необмежена свобода дозволяла підприємцям визискувати робітників, але робітникам не давала можливості успішно боротися проти такого визиску.

Життя робітників — це одна затяжна боротьба зо злиднями. Ті, що мали працю, мусіли важко гарувати. У фабриці робітника трактували нарівні з машиною, витягаючи з нього останні сили. Він мусів працювати по 14 годин денно, а то й більше. Єдиним своїм зобов’язанням супроти робітників фабрикант уважав виплату заробітку й більше ніщо його не обходило. Заробіток був такий низький, що до праці мусіли піти жінки й діти. Однак, ті гроші, що їх усі вони разом приносили, вистачали тільки на покриття найконечніших потреб і не проганяли злиднів із хати. Мешкати доводилось по брудних бараках і вогких пивницях. Робітник із своєю родиною жив із дня на день, у постійній непевності про завтрашній день. Він кожночасно міг утратити свою працю й тоді опинявся на бруку без засобів до життя. Загальну непев-

ність збільшували ще господарські кризи, яких ХІХ вік зазнав багато. Робітник попав у “зачароване коло,” з якого не годен був вирватися. Брак усякого майна змушував до постійної заробіткової праці, а ця праця приносила йому замалий заробіток, щоб він міг був створити собі майно й матеріально забезпечити своє життя.

Праця робітника набрала характеру товару. Ціна на неї—заробітна платня, творилась, як і на всякий товар, на основі ринкових законів продажі й попиту. Але характер товару переносився також і на особу робітника, витискаючи на ньому пролетарське знамя меншевартності й упослідження. Виростав тип пролетаря наповненого гірким почуттям кривди й горя, тип бунтаря, схильного до всяких скрайніх учинків, щоб тільки вирватися своїй долі з рук. Його ворожість і ненависть були спрямовані перед усім на визискувачів робітництва — капіталістичних фабрикантів, які, використовуючи свою сильнішу позицію, привласнювали собі те, що належиться робітникам. Зрештою, на тлі нужди робітництва занадто яскраво мусить вражати вигідне, а то й люксове життя невеликого числа капіталістів, які зо своєї сторони “вважають за нормальний і задовільний стан речей, що тільки їм усе припадає, а робіт-

ник виходить із порожніми руками” (Пій XI).

Така доля робітників, ідучи в слід за індустріалізацією, навідалась чи не до всіх країн світу. Всюди позначалась вона характеристичними рисами: важкою працею, мізерним заробітком, життєвими злиднями та—зисками підприємств. А все ж таки, з того часу, коли перший раз заговорили про долю робітників, — а було це в Англії, яких 150 років тому, — умовини праці й життя для робітництва значно покращали. Колись (р. 1817) треба було довгих дебат в англійському парляменті, щоб видати закон про обмеження праці дітей із 12 на 10 годин денно. Сьогодні — затруднювати немічних дітей є заборонене, а час праці для дорослих устійнено на 8 годин денно. Сьогодні держави широко розбудували своє робітниче й соціяльне законодавство, яке боронить робітників перед визиском і загально регулює умовини праці. Заробітки робітників сьогодні багато вищі, ніж колись. Крім цього, з допомогою приходять їм соціяльне забезпечення. Робітничі організації дбають про добро робітника й заступають його інтереси перед підприємцями та державою. Правда, не в кожній країні живеться робітникам однаково й не в кожному краї робітництво користується однаковою опі-

кою, а все ж таки відносини, що в XIX віці були правилом, сьогодні стаються вийнятками.

Одначе, успіхи, що ними світ може похвалитися в робітничій справі, мають характер тільки частинних успіхів. Т. зв. робітниче питання вони може злагіднюють, але ще не розв'язують. Бо в робітничому питанні йдеться не тільки про покращання умовин праці й життя для робітника, яке може бути також переходовим, тимчасовим, але йдеться й про засадниче вирішення та постійне забезпечення матеріально-правного місця робітництву в соціальному ладі народу.

Тому, не дивлячись на все те, робітниче питання не втратило сьогодні своєї актуальности, а навпаки, воно належить до найбільш пекучих питань світу, що загрозливо тяжіє над народами й настирливо домагається повної розв'язки. Робітництво являється сьогодні, біля селянства, найсильнішою соціальною групою. Добро робітництва, це не тільки добро якогось гурту людей. Воно тісно пов'язане з добром усієї суспільности. Марксистівські соціялісти вже десятки років провадять між робітництвом революційну пропаганду й підсичують клясову боротьбу пролетаріяту проти буржуазії й це грозить сильним потрясенням суспільности

та розділом її на два непримирливі табори. Особливої актуальності набирає сьогодні робітниче питання в зв'язку зо світовою небезпекою комунізму. Бо розв'язати робітниче питання, значить — забрати комуністам вітер зпід вітрил.

Існують дві оригінальні розв'язки робітничого питання, і сьогодні в світі йде змаг про те, котра з них візьме верх. Це марксистівсько-соціалістична розв'язка, яка виходить із матеріалістичного розуміння людини й суспільности, та християнська розв'язка, що буде на безсмертній душі людини й на соціалній справедливості. Інші концепції являються тільки варіантами — перерібками перших головних.

II. Соціалізм

Соціалізм виріс із обурення над кривдою й визиском робітників та з віри в можливість кращого соціального ладу.

Спершу був це т.зв. утопійний соціалізм Сайнт-Сімона, Фуріє, Овена, Прудона, Блянка та інших. Вони критикували існуючий лад економічного лібералізму, вказували на несправедливість, що її дізнають робітники та видвигали нереальні пляни нового, кращого ладу.

Поважною суспільно - політичною

течією стався щойно т.зв. науковий соціалізм. Основи поклав йому Карло Маркс (1818-1883), зі своїм приятелем Ф. Енгельсом. Перші тези вони проголосили в т.зв. комуністичному маніфесті 1848 р., який кінчається такими словами: “Комуністи заявляють отверто, що їхні цілі можуть бути здійснені тільки шляхом насильного перевороту всього дотеперішнього суспільного порядку. Хай панівні кляси дрижать перед комуністичною революцією. Пролетарі не мають що втратити в ній, хіба тільки свої окупи. Вони мають здобути світ. Пролетарі всіх країн, єднайтеся!” Пізніше, Маркс розвинув і докладно обгрунтував ці тези у своєму головному творі “Капітал.”

Для своїх соціально-економічних теорій Маркс знаходить світоглядкову підставу в так званому історичному матеріалізмі. Він каже: “То не свідомість людей визначає їхнє буття, але, навпаки, їхнє суспільне буття визначає людську свідомість.” Іншими словами: людина не формує суспільного життя, людина є тільки продуктом суспільного життя. А суспільне життя з усіма його проявами (соціальними, політичними, духовими йтд.) визначають продукційні відносини. Для Маркса вся дотеперішня історія народів — це історія клясової боротьби. Сучасній капіталістич-

ній системі він пророкує невідкличний крах. Він мусить прийти, без огляду на те чи ми того хочемо, чи ні, бо така, — на його думку, — є закономірність господарського життя. Визиск робітника, що полягає на безправному привласнюванні підприємцем вислуду робітничої праці, мусить довести з одної сторони до акумуляції—нагромадження капіталу в руках небагатьох буржуїв, а з другої сторони до щораз більшого зросту пролетарських мас. Такий розвій мусить викликати конфлікт між “продукційними силами” та “продукційними відносинами” і спричинить зтяжну господарську кризу. Тоді вибухне соціяльна революція, в якій робітники переберуть у свої руки засоби продукції (соціялізація), а з ними й увесь дохід підприємств. Настане диктатура пролетаріату, в якій зникне боротьба клас, а держава втратить змисл існування; запанує безкласове суспільство, що не знає визиску людини людиною. Це буде “рай,” що дасть людині повне щастя. В безкласовому суспільстві безслідно зникне робітниче питання. Шлях соціяльних реформ для поліпшення життя робітників Маркс засадничо відкидає, вважаючи, що всякі реформи тільки присипляють пролетаріат і відсувають соціяльну революцію.

Маркс дав теоретичне обоснуван-

ня соціалістичному рухові й тим чимало спричинився до зросту соціалізму. Постало багато соціалістичних організацій, робітничих спілок і політичних партій. Після перших невдалих спроб, вони об'єдналися в т.зв. II. Інтернаціоналі (1889 р.). Все ж таки, соціалізм ніколи не був одностайним рухом, у ньому завжди виринали різні напрямки, тенденції, відтіні. Між соціалістами дуже важним було існування двох течій: т.зв. лівих, цебто радикальних елементів, і т.зв. правих, уміркованих. Одним і другим присвічувала та сама ціль: безкласове суспільство. Одначе, умірковані були за мирним і поступеним здійсненням того безкласового суспільства, ліві ж елементи хотіли прискіпити пролетарську революцію через зреволюціонування робітничих мас. До гострого зудару між тими двома крилами прийшло 1903 р. на конгресі російських соціал-демократів, які тоді розломилися на уміркованих меншевиків і радикальних большевиків під проводом Леніна. Року 1917 большевики прийшли до влади в Росії й оснували комуністичний III Інтернаціонал під проводом Всесоюзної Комуністичної Партії большевиків (ВКПб). Це був т.зв. Комінтерн, а від 1947 р. він переіменований на Комінформ. Большевицька революція в Росії була ве-

ликою подією. Багато соціалістів усього світу обіщувало собі від неї здійснення соціалізму, але вона принесла їм опісля багато розчарування.

Сьогоднішні соціалісти у великій частині не є вже такими ентузіястами марксизму, як колись. Вони бачать, що Маркс у неодному помилявся й хоч признають Марксові великі заслуги, перш за все — за критику капіталізму, все ж відійшли від нього, а деякі соціалісти, як напр. британські (Лейбур Парти) взагалі з марксизмом не хочуть мати нічого спільного. Чоловий лейбурист, Сір Стеффорд Кріпс навіть написав недавно книжку “Християнська демократія.” Найвірнішими та найбільше радикальними марксистами являються сьогодні большевики, далі, національні комуністи, типу югословянського Тіта.

Вплив соціалістів на суспільність позначився передусім у двоякій спосіб. З одного боку — хоча чи не хоча чи — вони багато спричинилися до покращання долі працюючих. Це додатня сторінка. З другого боку — атеїстичний матеріалізм соціалістів, що легковажив усякі релігійно-етичні, правні й духові вартості, як буржуазні видумки, впливав на суспільство деморалізуюче. Свого головного завдання — розв'язати соціальне питання — соціалісти не сповнили й

можна сумніватися чи вони його взагалі ще колись у марксистівському дусі розв'яжуть. Також большевицький кривавий експеримент перебудови суспільства, мимо нечуваного в історії терору й жертв, виявляється фіяском.

Бувало, дехто говорить також про християнський соціалізм. Ще 1853 р. один француз хотів так назвати соціальну доктрину на християнських засадах. Одначе, цей термін до сьогодні залишився дуже оспорюваним і офіційні чинники Католицької Церкви ніколи його не вживають. Назва “християнський соціалізм” може викликати непорозуміння. Справді, існували намагання “християнізувати” соціалізм і спроби навязати деяку співпрацю між християнізмом і соціалізмом; в деяких практичних питаннях навіть удавалось досягнути односторонньої згідності, але про засадничий компроміс між християнством і безбожним соціалізмом не може бути мови.

“Має соціалізм—зрештою як кожна хибна теорія—також дещо і правильного в собі (чого Папи ніколи не заперечували), все ж у його основі лежить притаманне йому розуміння суспільності, яке суперечить християнським поглядам. Релігійний соціалізм, християнський соціалізм — це парадокси; неможливо бути рів-

ночасно добрим католиком і правдивим соціалістом” (Пій XI).

Соціалізм іде в розріз із християнськими засадами в багатьох точках. Історичний матеріалізм наскрізь противорічить християнській науці про безсмертну душу. Соціалісти підсичують клясову ненависть, християнство ж закликає до клясової солідарності й любови ближнього. Соціалісти є за соціальну революцію, християнство ж за мирні соціальні реформи. Соціалісти обіцяють рай на землі, християнство ж вважає, що рай на землі провалився раз на завжди з первородним гріхом. “Хто цього не знає й обездоленному народові обіцює життя без болю й терпіння, повне щасливого спокою й нескінчених приємностей, на правду, той вважає нарід за дурня й буде палати з повітря, яких розвал одного дня спричинить іще більше спустошення, ніж теперішній соціальний визиск. Найліпше, речі цього світу брати такими, якими вони є й рівночасно деінде шукати успішних шляхів, щоб усунути лихо” (Лев XIII).

III. Постава Католицької Церкви

Ісус Христос дав Своїй Церкві завдання: дбати про спасення душ. Вірна цьому завданню Церква нерадо вмішується в чисто світські справи.

Зокрема, коли йдеться про питання стисло фахового характеру. Церква не має покликання, щоб займатись тими справами, ані не має відповідних засобів, щоб їх вирішувати. Може займатись ними хіба тільки як другорядними справами, оскільки вони заторкують і духовне життя її вірних та може їх насвітлювати наукою Божого об'явлення.

Коли в ХІХ віці виринуло було робітниче питання, Церква спершу офіційно не займала становища, залишаючи його розв'язку економістам і соціологам. Це не значить, що Церква була байдужою. Вона пильно стежила за соціальним розвитком і, самозрозуміло, її симпатії були по стороні обездолених робітників. Інакше й не могло бути. Наука Святої Євангелії, а зокрема Божої заповідь любови ближнього, мусіла в кожного віруючого християнина викликати обурення над кривдою робітників. Зрештою, про пошану праці та про справедливість супроти робітника вже нераз говорили й писали Учителі Церкви, особливо ж такий геній, як св. Тома з Аквіну (1226-1274).

Не диво, що поодинокі католики, як духовні, так і світські, занепокоєні долею робітників, уже дуже вчасно заактивізувались на соціальному відтинку. Піонером виступає тут єпископ Майнцу, Ф. Е. фон Кеттелер

(1811-1877). Його пламенні проповіді на соціальні теми в катедрі Майнцу в революційному 1848 р. знайшли сильний відгомін у цілому світі. Пізніше, він опрацював обемисту програму поліпшення робітничої долі й видав її 1864 р. п.н. "Робітниче питання і християнство."

Слід тут згадати також двох найзамітніших світських католиків. Французький соціолог Ф. Ле Плей (1806-1882) видає вже 1855 р. шеститомовий твір про життя робітників, а кілька років пізніше пише в християнському дусі книжку: "Соціальна реформа." Він же ж основує товариство й журнал для студій соціального питання. — Інший, граф А. де Мюн, автор "Соціального питання XIX віку," організує між робітництвом т.зв. "католицькі кружки" й видає журнал присвячений соціальним справам. В одному місці він пише: "Церква не є якимось жандармом у рясі, що в обороні капіталу кидається на народ. Усі мусять знати, що Церква діє тільки в інтересі й обороні покривджених."

Все ж таки, католикам чи скажімо — взагалі християнам, не вдалося в тому часі здобути сильного впливу на робітництво. Серед робітників більшим довірям втішалися соціалісти. Вони мали кращий підхід до робітника і швидше здобули собі до-

ступ до робітничих мас. Соціалісти мали чітко сформуловані постуляти, були меткі й радикальні, а при цьому часто й демагоги.

Така ситуація була загрозлива. Робітництву грозила деморалізація, а цілим суспільностям соціальні потрясення. Крім цього, зі зростом числа робітників, робітниче питання прибирає ще більше на вазі і значінні та домагається якоїсь розв'язки.

Назрівав час Католицькій Церкві сфіційно забрати слово. Найвищий авторитет Католицької Церкви, Апостольський Престіл, уже дуже вчасно остерігав перед фальшивою наукою соціалізму. Папа Пій IX у першій своїй енцикліці "Квібус плурібус" (1846) осудив соціалізм і пізніше ще не раз підкреслював незгідність його з наукою католицької Церкви. Але щойно його наслідник, папа Лев XIII (1878-1903) мав проголосити соціальну програму католицької Церкви.

Лев XIII був переконаний, що католицька Церква має не тільки право, але й обов'язок авторитетно забирати голос у суспільних справах. Церкві не вільно мовчати, або бути сліпою чи байдужою на соціальні відносини, бо реальні соціально-економічні обставини, в яких людям доводиться жити, можуть сприяти, або утруднювати, а то й практично унеможливлувати розвій християнських

чеснот і взагалі християнського життя. Є справою переважною, щоб основи суспільного ладу годилися “з вічно обов'язуючим ладом, що його Бог, Творець і Спаситель, звістив через природне право й через Об'явлення.”

Дня 15 травня 1891 р. папа Лев XIII видає свою епохальну енцикліку про робітниче питання “Рерум новарум,” що її називають “великою хартією християнської соціальної праці.” Ця енцикліка здобула папі Левові XIII почесне ім'я “папи робітників.” Усі наслідники Лева XIII — Пій X, Венедикт XV, Пій XI і XII — у своїх енцикліках і промовах завжди наново повертаються до думок “Рерум новарум.”

Подією великого значіння була також поява другої соціальної енцикліки “Квадрагезімо анно,” що її видав папа Пій XI у сорокліття “Рерум новарум,” дня 15 травня 1931. У ній Пій XI з натиском іще раз пригадує людству думки папи Лева XIII, а особливо свою увагу присвячує будові нового, здорового соціального ладу та його засадам.

Теперішній папа, Пій XII, дуже цікавиться соціальними питаннями й дуже часто забирає в них голос. Окремо слід відмітити його знамениті промови. Дуже важним є також

його рішучий крок — викляття комуністів із католицької Церкви.

Ось так, католицька Церква, побачивши, що люди в зусиллях розв'язати робітниче питання зійшли на манівці, перебрала ініціативу в свої руки та проголосила свою програму в робітничій справі.

Ця програма звернула на себе увагу цілого світу. Її студіювали католики й некатолики, науковці, державні мужі й робітники. Вона знаходила признання навіть у комуністів. Але для двох груп людей має вона особливе значіння. По перше — для робітників. Вони бачать, що Церква зовсім не є реакційною, як казали соціалісти; вони пізнають усю нестійність соціалізму, вони знаходять реальний шлях, що допровадить їх до кращого життя. Другою групою є католики. Для них соціальна програма католицької Церкви є дороговказом для соціальної діяльності.

IV. Соціальна програма Церкви

Християнська соціальна думка спирається на релігії. Її джерелами являються Боже Об'явлення і природне право. В Об'явленні, що його передає нам Святе Письмо, Бог відкриває людям правди надприродної дійсності, що уможливають зрозуміти положення людини на землі. Природне

право приносить людина на світ зі своєю природою. “Палець самого Творця виписав його на таблицях людського серця і здоровий, неза-сліплений гріхом і пристрастю розум може його з тих таблиць відчитати” (Пій XI). Засади природного права й об'явлених правд ніколи не можуть собі противорічити, вони є “неначе два рівнобіжні струмики, що випливають із одного спільного джерела, що ним є Бог” (Пій XII).

На основі Святого Письма і природного права Церква випрацювала соціальні засади для співжиття людей.

В центрі всякого суспільного життя Церква ставить людську особовість, бо тільки вона є носієм розуму та свободної волі. Однак, суспільність є вищою природною цілістю, тому людина підпорядковується суспільності. Людина має обов'язок у випадку потреби принести суспільності в жертві всі дочасні добра — майно, здоров'я, життя, але ніколи душу. Людина бо не входить у суспільність із усім своїм буттям. У людині є щось, що не вміщається в суспільність, як не вміщається вічне в дочасному. Це є та вічна лямпада Божя, що жевріє в людині — безсмертна душа. Взаїмвідношення між суспільністю й одиницею базується на пошані особових прав одиниці зо

сторони суспільності й на пошані загального добра зо сторони одиниці. В економічно-соціяльних відносинах начальним принципом виступає соціяльна справедливість, що в імя загального добра жадає нормальних матеріяльних відносин для кожної людини та для всіх соціяльних станів. Людині треба нормальних життєвих відносин, щоб могла сповняти обовязки, що за них відповідає безпосередньо перед Творцем. “Вона ж бо має чисто особистий обовязок удержувати та розвивати своє тілесне й духове життя, щоб так осягнути релігійно-етичну ціль, що її Бог поклав людям” (Пій XII). До нормальних життєвих відносин кожної людини Церква зачисляє також приватну власність, з якою, однак, завжди мусить лучитись т.зв. етика посідання. Як соціялісти приватну власність уважають причиною всього соціяльного лиха, то Церква вважає її твердою основою соціяльного миру. Не через відібрання приватної власности від усіх, а навпаки, через наділення кожної людини приватною власністю — веде шлях до здорового соціяльного ладу.

Вийшовши з того роду засадничих заложень — яких обговорення вимагає обширнішого розгляду, — Церква розвинула соціяльну програму конкретних заходів для розвязки ро-

бітничого питання. Ці заходи схоплюємо в три групи: відпролетаризування пролетаріату, соціяльне замирення, обнова духа.

Все те розглянемо внаступних розділах.

А. Відпролетаризування пролетаріату

Клич — “Відпролетаризувати пролетаріат” — що його кинув папа Пій XI, схоплює основне соціяльної програми католицької Церкви.

Пролетарем називаємо людину, що не має ніякого майна і є засуджена на постійну замало платну працю; вона живе в нужді, завжди непевна завтрашнього дня і на ній тяжіє тавро поневолення й упослідження.

Відпролетаризувати пролетаріат— значить, усунути те, що людину робить пролетарем. Спролетаризоване робітництво мусить позбутися пролетарського характеру, мусить перестати бути пролетаріатом.

Щоб це осягнути, треба: 1) робітника оточити пошаною, 2) робітникові дати гідні людини умовини праці, а перш за все, справедливу заплату, 3) допомогти робітникові до приватного майна.

Пригляньмося докладніше цим точкам.

1) Пошана робітника

Є зовсім ясне, що соціальної проблеми не розв'язати єдиною тільки підвищеною заробітної платні. Першим, що “є на потребу” — це пошана людської гідності в робітників. Ніякий робітник не може бути вдоволе-ним, коли бачить, що хочуть кори-стуватись його працею, але не хо-чуть його пошанувати. Робітник не є тільки робучою силою; він є перш за все — людиною.

Пошана робітника, як засадниче наставлення, є дуже важною, бо з неї послідовно будуть випливати всі практичні заходи для поліпшення робітничого життя. Хто шанує осо-бову гідність робітника, той мусить признати йому й особові права люди-ни, а зокрема його права як робітни-ка — право на справедливу платню, на відпочинок, на здорові умовини праці йтд.

Папа Лев XIII пише: “Не вільно ди-витись на робітників, як на робуче тягло і трактувати їх неначе рабів. Особливу гідність робітників, що в християнина є ще зокрема ушляхот-нена, мусять шанувати всі, як святу. Фізична праця не понижує; навпаки, кожний, хто здорово й по християн-ськи думає, мусить мати признання для робітників, бо вони чесно, тяж-кою працею самі заробляють на жит-тя. Тому, нечесно й негідно є викори-

стовувати людей тільки для власного зиску й цінити їх лише так високо, як їхня робуча сила варта.”

Гідности людині надає безсмертна душа, що нею Творець обдарив кожну людину без огляду на те багата вона чи вбога, підприємець чи робітник. У ній відзеркалюється “образ і подоба Бога.” Нема нічого величавішого від душі, хіба Бог, бо весь величезний проминаємий світ не дорівнює вартости одної душі. Щоб цю душу рятувати, Божий Син приніс Себе в жертву на хресті. Тому, людина ніколи не може бути тільки засобом для земних цілей, усе земне мусить бути спрямоване на добро людської душі, а через неї до Бога.

Крім того, робітник заслуговує на пошану з огляду на те, що його праця така тяжка й така важна для суспільности. Згадаймо наприклад тільки тих, що видобувають підземні копалини. Це руки робітників творять добробут суспільности. Щойно їхня праця створює передумовини для умових працівників. Ця людина в брудному від праці робітничому одязі, з обличчям потом і пилом замазаним, з тяжкою, порепаною рукою — заслуговує не тільки на пошану, але й на вдячність.

2) Умовини праці

а) З а р о б і т н а п л а т н я. Заро-

біткове відношення, яке лучить робітника з працедавцем, не є “само по собі” несправедливим і не є вказане засадничо замінити його відношенням спілковим, т.зн. робітника робити спільником підприємства. Різниця між заробітковим і спілковим відношенням є та, що в першому випадку робітник дістає за плату означеної висоти без огляду на фінансовий вислід підприємства, а в другому випадку його заробітки являються певним процентовим пайком із зисків (чи втрат) підприємства, через що на робітника спадає частина ризику підприємця. “Та все ж, — пише папа Пій XI, — зогляду на сьогоднішній стан народнього господарства, поручаємо деяке зближення заробіткового відношення до спілкового в міру можности. Гарні початки вже зроблено й вони принесли немалу обопільну користь для робітників і підприємців. Робітники та службовці доходять таким чином до співвласности, або до співзаряду, або до якогось роду участі в зиску підприємства.”

Однак, щоб “само по собі” справедливе заробіткове відношення також і в дійсності було справедливим, мусять бути виконані певні передумови, між якими на першому місці стоїть справедлива заробітна платня.

Праця носить подвійний характер:

вона є особиста й конечна. Вона є особиста, т.зн. праця є власністю робітника, який може нею розпоряджатися по своїй вподобі, отже, може добровільно продавати свою працю також за низьку платню. Однак, праця є також конечною, бо дає робітникові заробити на життя. А вдержання життя є природним обов'язком людини. "Хоч робітникові і працедавцеві признається право свобідно заключати між собою умову праці й визначати висоту заплати, то все ж таки при цьому завжди мусить бути сповнена вимога природного закону, який, чейже, стоїть понад свобідною волею партнерів, а саме, що заробітна платня повинна вистачати робітникові на прожиток" (Лев XIII). Отже, якщо робітник змушений обставинами прийняти затяжкі умови праці, то він є жертвою насилля й несправедливости.

"Багачам і працедавцям не вільно забувати, що ні Божий, ані людський закон не дозволяє їм для особистого добра використовувати безмаетних і вбогих, і так з чужої нужди збивати зиски." Святе Письмо часто нагадує до справедливости супроти робітників (Порівняй 5 кн. Мойсея 24, 14-15; Сирах 7, 22; Товію 4, 15; Маттея 20, 8; Рим. 4, 4 ітд). Задержувати робітникові заслужену платню є великим злочином, що кличе до неба

о пiмсту. “Це платня робiтників... що її ви задержали й їхнi крики дiйшли до вух Господа Саваота” (Якiв 5, 4). Заробiтна платня є вимогою справедливостi. “Робiтник не потребує приймати як милостинi того, що йому правно належиться” (Пiй XI).

Саме устiйнення платнi є реччю складною i наiвними виглядають тi, якi думають, що вони одним махом руки розв'язали б цю проблему. “Щоб визначити справедливо висоту платень, слiд узяти пiд увагу бiльше моментiв” — каже папа Лев XIII. Є три моменти, що сiввирiшують висоту заплати: добро робiтника, добро пiдприємства та добро всiєї суспiльностi. Добро робiтника визначає долiшню границю платнi, добро пiдприємства — горiшню, а добро суспiльностi узгiднює висоту заплати з вимогами цiлого народнього господарства.

аа) Добро робiтника.

“Праця не є нiяким товаром на продаж, навпаки, в нiй завжди мусить бути пошанована людська гiднiсть робiтника” — каже папа Пiй XI. Тому, заробiтна платня не може творитись виключно й тiльки на основi подажi й попиту, — неначе ринкова цiна на товар, — вона мусить брати пiд увагу життєвi потреби робiтника. Добро робiтника вимагає, щоб заплата вистачала на вдержан-

ня життя його та його сім'ї. Вона має дозволити йому провадити хай і скромне, але все ж культурне життя та зробити собі деякі ощадності. Річ ясна, що в міру своїх сил також інші члени родини повинні помагати батькові, як це буває напр. у селянських, або ремісничих родинах. Однак, ніколи не вільно працею перевантажувати жінок і дітей. Головним полем праці для жінки — домашні обов'язки, зокрема виховання дітей. А оскільки жінка мусить працювати, занедбуючи свої домашні обов'язки, то це є велике надужиття, "надужиття, що нехай коштує, що хоче, мусить зникнути" — кличе Пій XI.

бб) Д о б р о п і д п р и е м с т в а .

З другої сторони, треба мати на увазі положення підприємства. "Було б несправедливим домагатись занадто високих платень, які мусіли б підприємство довести до банкруцтва з усіма через те спричиненими тяжкими наслідками для робітництва" (Пій XI). В тяжких ситуаціях керманічі підприємства повинні на спільній нараді з робітниками призадуматись над тим, як зарадити ліквідації та допомогти робітництву. В таких випадках повинна показатись і виправдатись внутрішня споєність і християнська солідарність робітничого персоналу з керівництвом підприємства. — А що робити, коли в

сучасному “безглуздо зрушеному” господарському ладі підприємці не мають спроможности платити робітникам відповідної платні? Якщо, і при всіх зусиллях, покажется, що при теперішніх умовах неможливе є платити робітникам відповідну платню, “то соціальна справедливість — пише Пій XI — жадає, щоб якнайскоріше були перепроваджені такі реформи, які дорослому робітникові такий заробіток запевнять.”

вв) Добро суспільности,

Вкінці, муситься взяти під увагу й загальне добро суспільности. “Соціальна справедливість забороняє — без огляду на загальне добро й тільки відповідно до власної користи — обнижувати, або підвищувати платню поза допускальні межі” (Пій XII). Цим можна викликати таке шкідливе для всього суспільства безробіття. Загальне добро вимагає такого устійнення платні, “при якій якнайбільше людей знайде можливість працювати й чесно з тієї праці жити” (Пій XI).

Як із цього бачимо, то католицька Церква жадає справедливости для робітництва, але не коштом загального добра. Загальне добро цілої суспільности вимагає справедливого розподілу соціального доходу між усі прошки суспільства, а в тому числі — хоч може на першому місці — також і робітництва.

На окрему згадку заслуговує заплата робітниць. Вже так прийнято, що жінки менше заробляють, ніж чоловіки. Це є правильним тоді, коли жінка виконує легшу працю. Але деякі працедавці надуживають цю засаду і платять жінкам менше лише з тієї причини, що це жінки, а не тому, що ця праця легша. Папа Пій XII каже: “Робітниця мусить діставати за ту саму працю ту саму платню, що й робітник. Це є несправедливо і противорічить загальному добру — використовувати робітницю тільки тому, бо її можна дістати за нижчу ціну.”

б) З д о р о в і у м о в и н и п р а ц і .
“Справедливість і людяність забороняють обладовувати людину працею так, що від перевантаження її дух тупіє, а тіло не витримує перевтоми. Як усе, так і робуча сила в людині має певні межі, що їх не вільно переступати. Щоденний час праці не сміє довше тривати, як це відповідає силам. Які великі повинні бути перерви, це залежить від роду праці, від місцевих відносин та від здорового стану робітників” (Лев XIII). Зокрема жінок і дітей не вільно перевантажувати. Коли ж жінка таки мусить працювати, то слід пам'ятати, що деякі роботи для жінок не підходять. Дитини не вільно запрягати до роботи, доки її тіло й дух не дійшли

до належної зрілості. Передчасна праця “придушує в дитині розвиток сил, а якщо раз заломиться розквіт дитячих років, то сумна пам'ятка залишиться на ціле життя” (Лев XIII). — Також чисто гігієнічним умовам праці слід присвятити пильну увагу (світло, повітря, чистота йтд.). — Вкінці, треба старатися, де тільки можна, зберегти особовий характер праці, щоб людина працювала не тільки ради гроша, але щоб вона могла мати також і внутрішнє задоволення з неї.

в) Соціяльна опіка. Завданням соціальної опіки є забезпечити людину матеріально, коли вона стається нездатною працювати й не має сили, щоб собі самій допомогти. Тут ідеться про такі установи, як товариства взаємної допомоги, різні забезпечення робітників, їх вдів і сиріт, забезпечення на випадок недуги чи каліцтва, забезпечення на старість. Далі, йдуть установи для опіки над родиною робітника, зокрема над дітьми й молоддю; допомогіві установи, що дітям робітників уможливають освіту в школах. Вкінці, сюди належить допомога безробітним. Було б несправедливим, коли б увесь тягар господарських криз мав спадати на плечі безробітних. Цей тягар має бути розложений солідарно на ціле суспільство.

3) Робітничій родині—дім з городом!

“Приватна власність має запевнити батькові свободу й незалежність, якої йому треба, щоб міг сповнити обовязки наложені на нього Творцем, обовязки відносно тілесного, духового й релігійного добра родини. З усіх дібр, що можуть бути приватною власністю, ніяке не є більш природним, як шматок землі, що на ній родина живе й що її плодами вона користується. Звичайно тільки та стабільність (постійність на місці), що виникає з власної землі, робить родину досконалою й життєдайною клітиною суспільства.” А праця на лоні природи — в городі чи на рілі — “надзвичайно причиняється до фізичного й етичного здоровля, бо ніщо не скріпляє тіло й душу так дуже, як ця благодійна зустріч із природою, що безпосередньо вийшла з рук Творця. Земля не одурює й не розчаровує, вона чужа химерам, принадам і штучним гарячковим подразненням великого міста” (Пій XII).

“Явище великих мас пролетаріату в порівнанні до малого гурту багатіїв є наглядним доказом, що земні добра, які в нашій добі т.зв. індустріялізації продукується в такій великій кількості, не є правильно розподілені й поодиноким прошаркам суспільности не припали в належному відношенні. Тому, треба всіми силами

та з напруженням працювати в тому напрямі, щоб принайменше в майбутньому нововипродукована маса дібр тільки в малій кількості накопичувалась у кругах багатіїв, а за те широкою струєю плила для робітників," бо підприємці могли вже доволі довго привласнювати собі ті добра понад міру (Пій XI).

До свого майна робітник доходить в першу чергу ощадностями, що їх він буде могти зробити зі своєї заробітної платні, при солідному господарюванні. "Бо ж із чого іншого, як не зі своєї платні, може відложити той, хто крім праці нічого іншого не має?" (Пій XI). Однак, попри це існують ще й інші можливості, що ними можна допомогти робітникові добитися до якогось майна. Робітничі кооперативи, в яких можна робити дешеві закупи, каси, що дають догідні позички й різні самопомогові товариства можуть дбати про економічне використання тяжко запрацьованого гроша. Будівляні кооперативи при будовах робітничих домів. Також працедавці із своєї сторони, — як практика показує, — можуть багато допомогти робітникам у їхніх зусиллях. Зокрема, поважну роль в тих заходах доводиться грати державі, яка своєю внутрішньою політикою має змогу

впливати на доходи й маєткові відносини своїх громадян (напр. парцеляція, позички, субвенції, податкові та іншого роду полегші йтд.).

Крім того, Церква звертає увагу на обов'язок багатців, що про нього Свята Євангелія так говорить: "Давайте милостиню з того, що маєте" (Лук. 11, 41). — Правда, ніхто не є обов'язаним через допомогу другому обнижувати свою умірковану життєву стопу, але оскільки майно перевищує те, чого треба для життя, тоді виринає повинність допомагати вбогим. Цей обов'язок не може бути вимушений правною дорогою, бо це не є обов'язок справедливості. Все ж є це обов'язок християнської любові, що про нього не вільно забувати, бо за нього, як і за все користування майном, треба буде колись перед Богом дати одвіт. Сьогодні такий час, що треба повернутися до скромніших форм життя — каже папа Пій XI до багатців — і вміти зрікатися приємностей, які часто бувають грішні.

Створення майна для робітників має далекосягле значіння для розв'язки робітничого питання. Щойно таким чином зникне пролетарність робітництва. Маючи майно, робітник легше буде зносити родинні тягарі. Над ним не буде вже постійно з такою грозою висіти небезпека безро-

біття. Т. зв. непевність існування помітно зменшиться, а то й зовсім зникне. Робітник відважніше буде глядіти своїй долі увічі й матиме втихомирну певність, що на випадок якогось нещастя, його родина не залишиться без забезпечення.

Яка це важлива точка для папи Пія XI, можна вичути з його палкого заклик: “Забралися б уже раз рішуче й без зволікання до діла! Не обманюйте себе! Тільки таким чином дасться з успіхом вдержати громадський спокій, мир і лад людської суспільності проти сил перевероту.”

**
*

Запевнивши робітникам справедливую частину із соціального доходу та майна, буде їм дана можливість чесною працею не тільки заспокоювати їхні життєві конечні потреби, але й вести ушляхетнювальне культурно-релігійне життя.

“Всі ці зясовані заходи (в доходових і маєткових відносинах) приведуть неодмінно до усунення пролетарської ситуації, до відпролетаризування пролетаріяту. А рівночасно, з усуненням реальної господарсько-соціальної ситуації пролетаріяту, через ті заходи зникне також і його (пролетаріяту) формальний клясовий характер та загалом клясовий конфлікт. Бо згадані заходи усунуть

причину існування клясового конфлікту, цю несправедливість у соціальному розподілі доходів, з якої виникла пролетарська ситуація. — Вкінці, щойно з відпролетаризування пролетаріату постане реальна передумова для об'єднання всіх народніх сил для цілоти народу” (Піпер).

Б. Соціяльне замирення

Робітниче питання охоплює дві справи: перша — пролетарське положення робітників, а друга — клясова боротьба між робітниками й підприємцями. Отже, повна розв'язка робітничого питання вимагає не тільки відпролетаризування пролетаріату, але й побудови нового соціального ладу, що в ньому не було б місця для клясової боротьби. Щойно тоді робітниче питання буде остаточно розв'язане.

Марксисти вважають, що між підприємцями й робітниками існує вже на основі — так би мовити — природного закону непримирлива ворожнеча, бо з приватним капіталом неодмінно в'яжеться визиск працюючих. Індустріяльний розвій без клясової боротьби — на їхню думку — є немислимий. Єдиним виходом із положення — усунути підприємців, а капітал передати в руки робітників. Та ця теорія не витримує крити-

ки. А як виглядає ця марксистівська розв'язка на практиці, бачимо в ССРСР. Замість “капіталістичної експльоатації працюючих” можна говорити про “перевиконання царя” чи про “стахановское движение,” але від зміни тих назв ще не покращає життя робітника, як і не буде робітникові легше від того, коли замість “капіталістичного підприємця” буде його використовувати таки “власна пролетарська держава.”

Католицька Церква займає зовсім протилежне до марксизму становище.

Головна помилка марксизму лежить тут “у свавільній теорії — пише папа Лев XIII — про природну ворожнечу між соціяльними клясами, наче б капіталісти і пролетарі були вже з природи призначені зводити з собою завзятий двобій. Цей погляд так дуже противорічить розумові і правді, що саме щось зовсім протилежного є правдою” цеб то, що обі ці кляси мають жити в гармонії та рівновазі. Вони ж бо “є здані на себе: капітал не може існувати без праці, а праця без капіталу.” Хоч праця є важнішою від капіталу, вже хоча б тільки тому, що це вона створює капітал, то все ж у новітньому гссподарстві продукція є можлива тільки при співпраці обох цих чинників. І ця спільна ціль: продукція

для добра суспільности — робить союзниками тих, що їх, як марксистам здається, ринок праці розділив на смертельних ворогів.

Тут уже не йдеться про це, чи хтось є підприємцем чи робітником. Тут важним є тільки це, при чім усі вони разом працюють: при добуванні вугілля, при виробі машин, текстилій, у будівництві, в комунікації, торгівлі йтд. Кожна така господарська ділянка спрямована на покриття якоїсь потреби: одні дбають про те, щоб люди мали що їсти, другі, щоб мали в що одягнутися, треті, щоб мали де мешкати йтд. Це є їхня “суспільна функція.” Вона об'єднує працедавців і працеємців у одну спільноту, в один професійний стан. Тут стоять рамя об рамя робітник, урядовець, керманіч і підприємець — кожний із них виконує певний відтинок, необхідний для того, щоб цілість могла функціонувати. Як політична громада обіймає всіх людей осілих на її території, так професійний стан охоплює всіх людей “осілих” у даній господарській галузі.

Якщо б сьогоднішня суспільність не була розділена “фронтом клясової боротьби,” що вперек прорізує всі стани, то професійні стани з певного роду необхідности творили б зовсім природне розчленування суспільности. Новий соціяльний лад

католицька Церква хоче оперти не на клясах, що себе поборюють, але на професійних станах і взаємній співпраці в ім'я добра цілого народу. Клясова і станова суспільність — це противенства. І розподіл на кляси являється найтяжчою перепорою для створення станового ладу. Завданням, що стоїть перед суспільністю та її проводом, — як пише папа Пій XI, — є “продістатися з клясових конфліктів до згідливої співпраці станів.”

Той же Пій XI у своїй енцикліці “Квадрагезімо анно” багато уваги присвячує побудові соціального ладу на професійних станах, або, як він це називає, “на новому ладі продуктивних сил народу.” Його думки про корпорації носять характер тільки одної пропозиції, про яку він сам так висловлюється: “Люди мають повну свободу вибирати собі таку форму, яка їм подобається, щоб тільки вона відповідала справедливості й вимогам загального добра.”

Організацією професійного стану мала б бути станова корпорація, що об'єднує в собі робітників і підприємців. Очевидно, в рямцях цих корпорацій робітники можуть мати свої чисто робітничі товариства. Станова корпорація подекуди нагадує цехову організацію ремісників, що об'єднує ремісничих учнів, челядників, май-

стрів і не знає, що то таке клясова боротьба. Станова корпорація подібно, як політична громада, мала б являтися носієм публичної влади, мати власне самоурядування та в своєму обсязі видавати обов'язуючі зарядження. Головним її завданням є внести свою частину — відповідно до її господарської своєрідності — до загального добра. Це значить, передусім: провадити самостійну економічну політику в своєму засязі (очевидно, в рямцях загально-державної політики). Зокрема сюди належить професійна політика, це б то нормування умов праці (платня, час праці, відпустки), фаховий вишкіл, підбір доросту, справи мешканеві, справи робітничих кольоній ітд. У проводі корпорації засідають представники робітничих організацій і відпоручники підприємців тієї самої господарської галузи. В справах важних для обох сторін вони стараються дійти до порозуміння. Штрайки, що стільки втрат задають усім, тоді перестануть бути потрібні, бо непорозуміння можна буде полагодити тепер мирним шляхом. Оскільки сторони не годні самі погодитися, тоді встряває держава, як чинник надрядний. Із рук держави ніколи не можна буде взяти останньої відповідальности за добро загалу.

Відношення між становими корпо-

раціями й центральною державною владою має опиратися на т.зв. “принципі субсидіярности” цебто допомоги. Цей принцип жадає, щоб те, що підлеглі, нижчі організації можуть здійснити своїми силами, держава полишала їм. Держава має спомагати членів суспільности та їхні організації, а не торощити чи поглочувати їх. Державі не слід перевантажувати себе побічними функціями, що їх може сповняти підрядний орган; їй треба всю увагу зосередити на своє суттєве завдання, при якому ніхто не в силі її заступити, а це — дбати про загальне добро цілого народу.

Станові корпорації, перебираючи на себе певні справи, відтяжать державу, а рівночасно допоможуть їй відзискати незалежне від “еґоїстичних класових інтересів” становище, необхідне для того, щоб могли їй бути безстороннім сторожем соціальної справедливости. Держава, очевидно, має нагляд над корпораціями, але вмішується в їхні справи тільки на випадок конечности. З другої ж сторони, корпорації, хоч мають великі права, діють у підпорядкованості державі, як найвищій політичній інстанції. Однак, це не значить, що корпорації не можуть впливати на господарську й фінансову політику держави.

Річ ясна, щоб могли постати станові корпорації, мусить бути сповнена одна передумова: пролетаріят мусить бути відпролетаризований. З другого ж боку, щойно в станово-корпоративному ладі відпролетаризування пролетаріату може бути вповні довершене й себе проявити. “Відпролетаризування пролетаріату є першим кроком до станово-корпоративного ладу, а станово-корпоративний лад є завершенням відпролетаризування пролетаріату” (Піпер).

Папа Пій XII пише: “Понад ріжницю, що ділить робітників і працедавців, люди мусять побачити ту вищу одність, що обєднює всіх людей зайнятих у народньому господарстві; іншими словами: мусять бачити їхню спєєність і солідарність в обовязку й постійну старанність про загальне добро й потреби загалу. Ця солідарність повинна розтягатися на всі галузі господарства. Вона повинна стати підставою кращого господарського ладу. Вона має відкрити працюючим станам шлях до перебрання чесним способом частини відповідальности за кермування народнім господарством. У цей спосіб, завдяки гармонійній співпраці та тісному повязанню праці з іншими чинниками господарського життя, робітник дійде до того, що за свою працю буде діставати певну й вистачальну плат-

ню для вдержання самого себе та своєї родини. Тоді також у таких обставинах робітник буде могли бути внутрішньо задоволеним і зайнятися своїм удосконаленням.”

В. Обнова Духа

Однак, соціяльні реформи не увінчаються повним успіхом, якщо їх не буде супроводжати обнова духа. “Ані станові корпорації, ані робітничі організації, ані спільні комісії, ані колективні умови, ані полюбовні суди, ані всі приписи дбайливого й найбільш поступового соціяльного законодавства не запевнять тривалого миру,... якщо не будемо постійно старатися про це, щоб господарські відносини були наповнені духовим і моральним життям” (Пій XII).

Дехто думає, “що т.зв. соціяльне питання — це тільки питання економічне; однак, навпаки, не має сумніву, що воно в першу чергу є питанням етичним і релігійним” (Лев XIII). Бо основною причиною соціяльного лиха є занепад релігійности, а послідовно за тим — і моралі. Людина перестала панувати над своїми пожадливістю і сталася слугою невпорядкованих своїх пристрастей. Передусім ідеться тут про ту ненаситну жадобу багатства, що так часто багатих людей робить нещасливими по-

серед багатств. “Корінь усякого лиха — то грошелюбство” (І. Тим. 6, 10). Без огляду на добро других, не перебираючи в засобах, засліплена людина жене тільки за власним зиском, щоб тільки більше й більше мати. У покривджених знову будиться жадоба відплати, ненависть змішана з заздрістю і гнівом. Розпутані пристрасти засліплюють людину й роблять її спосібною до всього, вони розятрюють клясову боротьбу й унеможливають усяку мирну співпрацю.

“Можна збільшити платню робітників, — каже папа Лев XIII, — можна зменшити час праці, можуть навіть подешевіти харчі, однак, працьовитість упаде й положення робітника погіршиться,” якщо робітник затратить мораль і релігію. “Щоденний досвід підтверджує, — каже далі папа Лев XIII, — що мимо коротшого часу праці й вищих платень багато робітників ведуть нужденне й жалюгідне життя, коли в них не має релігійности й моралі. Візьми серцеві духа, що його розсаджує і плекає християнська наука, вирви духа дбайливости, скромности, ощадности, терпеливости й усіх інших добрих природних чеснот, — а тоді даремними будуть усі твої зусилля в шуканні за щастям.”

Тому то, каже далі Лев XIII, “якщо людській спільноті має щось помог-

ти, то тим є обнова християнського життя.” А Пій XI додає: “Обновлення суспільности мусить бути попереджене внутрішнім обновленням у християнському дусі.” Треба обнови духа .Треба рішуче поставити чоло всім тенденціям нашого часу, що підривають віру в Бога, зрушують здоровий порядок вартостей і стручують людину в моральний хаос. Отже, треба повороту до Бога та до Його законів.

Релігійна обнова духа є важною не тільки для щастя кожної людини, але вона являється також найкращою основою соціального миру.

Перше, чого релігія вимагає, — це сповнення обовязків справедливости. Робітникові релігія пригадує його обовязки: сумлінно сповняти працю, до якої він зобовязався у свобідній і законній умові з працедавцем; а далі, обовязок: у ніякий спосіб не шкодити свому працедавцеві. З другої ж сторони, релігія вказує і працедавцеві на його зобовязання супроти робітника: шанувати робітника й не вискувати його, не перетяжувати його працюю, дати йому час на відпочинок і на сповнення релігійних обовязків, не задушувати в ньому змислу ощадности, а перш за все: дати йому справедливу платню.

Та Церква не вдоволяється тільки сповненням вимог справедливости.

Їй присвічує ще вищий ідеал досконалости. Вона хотіла б іще тісніше звязати робітників і підприємців — аж до заприязнення.

Це можливе тільки через релігійну обнсву духа.

В світлі релігії земля для всіх людей, — багаті вони чи бідні, — являється місцем заслання, а не місцем постійного їхнього перебування. “Бо постійного місця не маємо тут, а шукаємо майбутнього” (Євр. 13, 14). А в перспективі вічності земські багатства й убогість набирають іншої вартости.

Багатство не тільки не має ніякого значіння для вічного щастя, але воно може навіть перешкаджати. Грізні є слова Ісуса Христа: “Легше верблюдові пройти крізь голчине вушко, ніж багатому в царство небесне” (Мат. 19, 25). А в іншому місці: “Горе вам, багатим, бо маєте потіху вашу” (Лук. 6, 26). Тому то радить св. Григорій Великий: “Хто має багато майна, той хай стережеться, щоб не забув про діла милосердя.” Бо не на те дає Бог багатства людям, щоб “вони могли віддаватися легкодушним розривкам і розтрачувати величезні суми” (Пій XI). Зрештою, багатство не увільняє від терпінь, хоч, інколи, назверх, так воно може виглядає. Відомі приклади, що мільонери поповняли самогуб-

ства, а робітники, хоч жили скромно, були вдоволені і щасливі.

“Вбогість в очах Бога не є ніякою ганьбою й нікому не треба соромитися, що він своїми руками заробляє на прожиток” (Лев XIII). Приклад дав нам сам Христос, що був убогим і велику частину Свого життя провів на ручній роботі, помагаючи Своїйму Опікунові, св. Йосифові, в теслярському ремеслі. “Правдива гідність і великість людини полягає на етичних прикметах, т.зн. на чеснотах. А чеснота є спільним добром усіх людей, для кожного доступна, високого й низького, багатого й убогого” (Лев XIII). Здається, навіть, що сам Бог з особливою прихильністю відноситься до вбогих. Ісус Христос каже: “Блажені вбогі, бо ваше є царство небесне” (Лук. 6, 21). А знову деінде: “Прийдіть до Мене всі струджені й обтяжені, а Я успокою вас!” (Мат. 11, 28).

Отак, релігія принижує гордість багачів і піддержує вбогих, щоб одних настроїти життєрадісно, а других склонити до уміркованости. “Таким чином пропасть, що її створила гордість, буде частинно засипана й без дуже великих зусиль можна буде осягнути те, що обі сторони подадуть собі дружньо руки й разом прямуватимуть до своєї мети” (Лев XIII). “Якщо дозволять вони себе

провадити християнськими вказівками, то замало є сказане словом “дружба,” бо їх буде звязувати навіть братерська любов.” Їм стане ясно, що всі люди, без винятку, походять від спільного Батька-Бога, що всі вони прямують до тієї самої кінцевої мети — до Бога й один тільки Він має силу обдаровувати повним щастям; далі, що всіх людей спас Ісус Христос і підніс до гідности Божих дітей, так, що вони між собою і з Христом Господом “первородним поміж багатьома братами” (Рим. 8, 29) справді є звязані, як брати. “Вкінці, вони будуть знати, — говорить далі Лев XIII, — що багатства природи й дари Божої ласки спільно й без різниці припадають усьому людству й тільки негідні тратять небо.” “Це є ідеал обовязків і прав, як їх проголошує християнська наука. Чи не можна б протягом найкоротшого часу побачити кінець клясової боротьби, коли б він (той ідеал обовязків і прав) запанував у соціальному житті?” пише Лев XIII.

А папа Пій XI додає: “Дуже помиляються всі ті нерозважні реформатори, які заходяться устійнити єдино тільки справедливість, понадто ще хибну справедливість, а бундючно відкидають співдіяння любови. Очевидно, любов не може заступити довжної, але несповненої справед-

ливости. Але навіть тоді, коли людина одержала б усе, що їй справедливо належить, залишилося б іще широке поле для любови. Справедливість, хоча б і як точно її сповняти, може тільки усунути зі світу спірні справи соціальних конфліктів, але серця внутрішньо об'єднати — вона не має сили. А чейже внутрішнє об'єднання причасних людей є твердою підставою всіх заходів для запевнення соціального миру та піддержування співпраці між людьми.” Саме любов ближнього має бути тим найглибшим мотивом, що поведе підприємців із широковідкритим серцем назустріч робітникам і їх справедливим домаганням, а з сердець робітників назавжди усуне клясову ненависть. Тільки любов, осяяна любов'ю до Бога, любов ближнього дасть силу замкненій тільки в собі людині проламати своє закостеніле самолюбство, збагатити своє обідніле серце та зробити його зрілим для Бога. В любові ближнього людина віднайде себе.

“Від такого нового вияву духа Евангелії, духа християнської уміркованости та всеобіймаючої любови обіцяємо Ми Собі з тугою ожидаемого оновлення людської суспільности в Христі і “Христовий мир у царстві Христовому” — закінчує свої розду-

мування в “Квадрагезімо анно” папа Пій XI.

IV. Реалізація

“Не в переворотях, а в згідливому розвитку лежить порятунок — кличе папа Пій XII. Революція завжди тільки нищить, ніколи не будує, розпутьє пристрасти, ніколи не успокоює. Вона людям і клясам приносить страждання та знищення, а вкінці ставляє їх перед необхідністю братись до відбудови того, що поруйновано.” Тільки поступовий, уплянований розвиток у душі справедливості й уміркованості здійснить бажання робітників. “Отже, не руйнувати, а будувати та закріпляти!” (Пій XII).

Християнська соціяльна наука відкидає революцію, як шлях до здійснення її соціяльних засад. Коротко перед першою світовою війною блаженний Пій X був розв'язав французьку католицьку організацію “Ле Сільон” за її революційні тенденції. Не революцію, а еволюційну поступенну перебудову старого ладу вибирає Церква за свою тактику. Не через стрясення, а через органічне проникання існуючого ладу новим духом, через законоправні реформи держави, через активізацію якнайбільше одиниць і ріжних організацій, зокре-

ма ж організації робітничих — постане новий, справедливий соціяльний лад.

Відповідальність за реалізацію соціяльних реформ спочиває перш за все на трьох чинниках: на Церкві, державі та на професійних спілках.

1) **Церква.** Церква проголошує християнські соціяльні засади, їх проповідує та поширює живим і друкованим словом між народами. Приклад дають самі Папи. Вони при кожній нагоді звертають увагу на необхідність і пекучу актуальність соціяльних реформ і все знову і знову закликають до чину.

“Отже, до чину, дорогі сини! Щільними лавами! Сміливо до праці, не чекайте посеред руїн! Вперед до відбудови нового світу для Христа” (Пій XII). “Не час тепер сумувати, тепер треба творити те, чого вимагає добро суспільства. З запалом хрестоносців повинні зеднатися найліпші та найкращі сини християнства... під кличем “Бог так хоче,” готові до служби й жертви так, як оті герої хрестоносних походів. Як колись ішлося про звільнення Святої Землі..., так сьогодні йдеться про здобуття тієї духової святої землі, що на ній має бути збудований тривалий суспільний лад” (Пій XII). “Християнин, що є свідомим своєї співвідповідаль-

ности навіть за найменшого із своїх братів, ніколи не знає вигідного спокою й отягання, він знає тільки чин, він не знає боязької втечі з поля бою, він знає тільки активну боротьбу у великому духовому змагу за побудову, ба навіть за душу суспільного життя в майбутньому” (Пій XII). “Звертаємося до католиків усього світу й закликаємо не вдовольнитися добрим наміром і гарними програмами, але відважно братися до їх здійснення. Вільно вам, — це очевидне, — лучити ваші зусилля з зусиллями тих, що вправді стоять поза вашими рядами, але погоджуються з соціальною наукою католицької Церкви” (Пій XII).

Слідом за папою йдуть єпископи та священники. Можна б навести цілу низку єпископських конференцій та пастирських листів, присвячених соціальним справам. Робітниче питання в оподиноких країнах має ще свої окремі проблеми, що вириваються із місцевих умовин. Для прикладу згадаймо останнє з єпископських посланій, пастирський лист канадійського єпископату провінції Квебек з 1950 р. п.н. “Проблеми робітників у світлі соціальної науки Церкви.” Цей пастирський лист мав бути відчитаний по всіх церквах Квебеку, а опісля продовж трьох неділь пояснюваний.

У Франції та Бельгії витворюється нова форма душпастирвання т.зв. робітничих душпастирів. Священик іде, як звичайний робітник, до праці у фабриці та працює рамя об рамя з іншими робітниками, щоб бути їх товаришем долі, одним ізпосеред них. Між ними він працює, між ними живе, між ними він провадить свою апостольську працю — розмовами, прикладом, релігійними практиками, порадами й допомогою. Тепер у самому Парижі працює 13 таких священиків і їх називають “Командо Христа.”

Крім духовенства, широку соціяльну діяльність розгорнула заснована папою Пієм XI т.зв. “Католицька Акція.” Згадаймо тут “Пакс Романа” — світове обєднання католицьких студентів та інтелектуалів. Його зїзди, ріжні міжнародні зустрічі, студійні секції для соціяльних питань багато причиняються до поглиблення та поширення християнської соціяльної думки. — З того огляду слід відмітити теж загальнокатолицькі конгреси в поодиноких краях. — Дуже поважну ролю грають щорічні т.зв. соціяльні тижні. Перший улаштували Французи 1903 р., а за їхнім прикладом пішли й інші народи, між ними також Українці.

Над розвязкою конкретних соціяльних питань працюють католицькі

науковці, часто згуртовані при католицьких університетах, а висліди своїх дослідів опубліковують окремими працями, або по журналах. Існують також окремі католицькі інститути для соціальних справ. Останньою по-стали такі інститути в Австрії та Індії. — У католицькій соціології дуже важну позицію займає світової слави соціалфілософ і економіст Генрих Пеш, Ісусовець (1854-1926), що являється основоположником т. зв. солідаризму. — Посвоячена з християнською соціологією є новітня філософічна течія, започаткована Французом Емануель Муніє, під назвою персоналізм, що виступає в обороні людської особовости й побороює всі тенденції умасовлення людини.

Зовсім окремий розділ творить харитативна акція католицької Церкви. Харитативні інституції діють у кожній країні й дуже багато допомагають потребуючим. У 1947 р. створився міжнародний харитативний осередок. Відомий у всьому світі є союз американських харитативних установ "Нейшенел Кетолік Велфер Канференс" (NCWC) оснований у 1919 р. Який широкий засяг праці обіймає харитативна акція, можна собі уявити з того, що напр. німецька харитативна установа "Харітас" 1948 р. затруднила 120,000 своїх

працівників (з того 80,000 було монахинь).

2) **Держава.** Держава має дбати про всіх своїх громадян, однак, особливо про тих, що потребують помочі. “Бо ж маєтні кола самі доволі сильні, щоб подбати за себе, — менше потребують державної опіки. Зате, маса зuboжілих, позбавлена всіх помічних засобів, мусить вповні здатися на поміч держави. Тому, заробітковим робітництвом, цією великою масою зuboжілих, повинна держава заопікуватися зо спеціальною дбайливістю” (Лев XIII). — Заходи, що їх держава робить своїм законодавством зокрема в ділянці праці, соціальних забезпечень і оподаткування, — лежать на лінії християнських домагань. У великій мірі вони поставали підо впливом енцикліки папи Лева XIII “Рерум новарум.” — Носіями християнських соціальних засад у політичному житті являються християнські політичні партії. Через переведення соціальних реформ у християнському дусі, такі країни, як наприклад Португалія, або Ірляндія, втішаються соціальною стабільністю. Сьогодні християнські партії мають дуже сильний вплив у Західній Європі. Ціла низка голів урядів вийшла з рядів християнських партій, як напр. Де Гаспері в Італії, Бідо у Франції,

ван Зеланд у Бельгії, Фігель в Австрії, Аденауер у Німеччині. До цієї плеяди державних мужів можна б долучити ще Салязара в Португалії, ген. Франко в Іспанії, Імон де Валера в Ірландії й, колись, Дольфуса в Австрії й багато інших визначних політиків. Християнська позиція в політичному житті є безперечно сильною й це позначається в цілому ряді розумних потягнень і заходів.

3) **Робітництво.** Папа Лев XIII висунув рішуче домагання: признати робітникам колективне право, цебто право до самоорганізації. Сьогодні вже ледви чи хто ще оспорує право на робітничі організації. В організованості лежить сила робітників, якою вони можуть обороняти свої права. Крім самооборони, робітничі організації займаються ще й самодопомогою. Спершу робітничі організації об'єднували всіх робітників. Одначе, коли показалося, що в них керму захопили соціялісти, які не шанують християнських засад і домагань, християнські робітники зачали творити окремі християнські робітничі спілки. Початками вони сягають до 1848 р. Папа Лев XIII гаряче закликав творити окремі християнські робітничі спілки, що дбали б не тільки за матеріяльне добро робітників, але також і за їхнє духо-

ве здоровля. Цей поклик спричинився до великого зросту християнських робітничих спілок по всіх краях. Року 1928-го засновано інтернаціонал християнських робітничих спілок, що ще більше скріпив і підніс християнський робітничий рух.

Зріст тоталітаризму і друга світова війна частинно перебили цей розвій. Та після війни християнський робітничий рух розгорнувся з новим розмахом. Треба зайти у великий індустріяльний осередок і зустріти робітника, що розліплює летючки християнських профспілок, або замазує комуністичні написи, або усно пропагує християнські думки,—щоб збагнути всю животворчість християнського робітничого руху. Між комунізмом і християнством іде завзятий бій за душу робітника. Комуністичні профспілки довгі роки були сильніші від християнських, але в останньому часі комуністи є у відступі, а перевага переходить на християнську сторону. Сьогодні робітники мають сильні християнські організації в усіх західноєвропейських краях. Вони об'єднані в Міжнародному Союзі Християнських Профспілок, що в трьох мовах видає свій бюлетень "Хрістлябор." Українські робітники в Бельгії і Франції творять українську секцію в християнському профсоюзі. За залізною куртиную,

звичайно, про якісь християнські профспілки не може бути й мови, хоч перед 1939 роком вони там існували. За те існують християнські профспілки також і на інших континентах. У Канаді, напр., відомою є Конфедерація Католицьких Робітників Канади. В ЗДА перша католицька профспілка постала щойно в 1947 р. у Нью Йорку. Це є обумовлене своєрідностями американського робітничого руху. Та варта згадати, що найбільшу робітничу організацію в ЗДА, "Конгрес оф Індустріял Організацій" (CIO) від 11 років очолює католик — Пилип Муррей.

На особливе відмічення заслуговує християнська організація робітничої молоді, т.зв. ЖОК (Женес Увріє Кретієн). В англомовних краях вона називається "Янг Хрищен Воркерс." Завданням тієї організації є — апостолят між робітництвом. Члени цієї організації діють усюди, де є робітники: у фабриці, в клубах, у кіні, в родині, на вулиці, при спорті, в парохії, ітд. ЖОК оснував бельгійський священник о. Й. Кардайн у 1924 році. Сьогодні ця організація існує в 52 країнах усіх континентів і охоплює в одній тільки Бельгії 500 тисяч членів. Світовий конгрес цієї організації в 1935 р. стягнув 100 тисяч учасників. Стільки ж членів зіхалося до Брюсселі в 1950 р. на 25

літний ювілей ЖОК — це найбільша й найвпливовіша організація молодих робітників у світі.

Ще в ХІХ віці о. Кольпінг зорганізував був у Німеччині Союз Ремісничої Молоді, що поширився також і на інші краї. Року 1930 він нараховував 400,000 членів. Пізніше, гітлерівці розв'язали були цю організацію. Та після війни вона знову ожила.

4) **Працедавці.** Папа Пій ХІ великі надії покладав на християнські спілки працедавців, а саме, що вони в співпраці з робітничими організаціями створять фактичний соціальний лад на місцях праці. Розвій християнських спілок працедавців натрапляє на дві перепони. Перша — реакційне наставлення багатьох підприємців, які ще думають перестарілими категоріями й нездібні зрозуміти ваги соціальних реформ. Між ними багато є також католицьких підприємців. На їхню адресу висловив своє невдоволення папа Пій ХІ у 1937 р. “І що сказати на те, що денедє католицькі працедавці перешкаджали відчитанню енцикліки “Квадрагезімо анно” в своїх церквах? І що сказати на те, що католицькі працедавці досі ворожо виступають проти нами порученого християнського робітничого руху? І чи не є це жалюгідним, що право на приватну власність, яке

Церква признає, інколи використували на те, щоб робітника обманути на справедливій платні чи на його соціальних правах?" — Другою перепону є гострий спротив комуністичних і соціалістичних профспілок, які взагалі відмовляють права існування для спілок працедавців.

Все ж таки в поодиноких краях існують християнські спілки працедавців, які проявляють більшу чи меншу активність. Під кінець 1950 р. відбулася в Європі міжнародня зустріч Об'єднання Католицьких Підприємців, що винесла резолюцію про необхідність соціальних реформ. Крім того, існує багато підприємців, що на власну руку, в своєму підприємстві, стараються здійснити соціальні постуляти Папів.

Цей перегляд зусиль Церкви, держави, робітників і інших — не є повний. Він являється радше тільки одною ілюстрацією для тих таких дуже неоднородних і многогранних намагань усіх прошарків католицького християнства, що спрямовані до одної цілі: до побудови соціального ладу на християнських засадах.

Закінчення

Обороняючи тих, хто помочі найбільше потребують, католицька Церква стала на чолі християнського соціального руху, який

просякає все дальші кола всіх прошарків громадянства, несучи їм справедливість, мир і любов.

Великою є соціяльна ціль Церкви, тривкими — її соціяльні засади і ясною — її соціяльна програма. Натиск спочиває сьогодні на соціяльній активності християн. Це не випадок, що папа Пій XI для католицьких передовиків вибрав назву “Католицька Акція.”

Чого сьогодні треба — це найбільше сміливих християн, сильних вірою, палких любовю, любовю до Бога й людини, яких життя буде поривним прикладом для інших. Бо вони, ці новітні хрестоносці, є пробоевими частинами в боротьбі за кращу долю робітників і взагалі — народів.

Одначе, здійснити християнські соціяльні ідеали є справою не тільки передового активу, але й усіх християн.

Сьогодні, більше ніж колинебудь раніше, кожен християнин мусить собі здавати справу зі своєї співвідповідальности за долю ближнього, за долю свого народу й усього людства. І на кожному християнинові тяжить обовязок — у міру спроможности внести свою частку, хоча б і яку скромну, до обнови суспільности во Христі.

На це звертає увагу папа Пій XII, накликаючи: “Соціяльна наука Церкви, це ‘талант,’ що його сьогодні Господь повірив усім католикам — і духовним, і світським — і ніхто не може собі його легковажити, якщо не хоче потерпіти кари, що нею св. Євангеліє грозить ледачому й лінивому слугі (Мат. 25, 26).”

ВІД РЕДАКЦІ. У цій книжечці часто приходять цитати з папських енциклік, а тим самим і згадуються самі енцикліки. Тому й пояснюємо тут “загаловки” енциклік. Кожна папська енцикліка одержує назву від перших слів, якими зачинається її текст. Тобто, — дослівно: “*Regum novarum*,” значить “З нових речей,” а “*Quadragesimo anno*” — “У сорокові роковини.”

З ЛИСТІВ НАШИХ ЧИТАЧІВ

Ось тут посилаю Вам \$2 на передплату "Слово Доброго Пастиря." Шкода, що в нас люди так мало читають, а ці книжечки дуже гарні, добре самі за себе говорять.

Олекса Петрик, Йонгставн, Огайо.

*

...Сердечно дякую, що прислали мені такі дорогоцінні книжечки "Слово Доброго Пастиря." Вони є просвічуючі і повчаючі для людини.

Василь Макух, Weekes, Sask., Canada

✠

ДОБРОДІІ ВИДАВНИЦТВА "Слово Доброго Пастиря"

На видання наших книжечок зложив свою жертву

АНДРІЙ ЦАП, Sayre, Pa.....\$20.00

За такий щедрий дар широ дякуємо нашому ВШ Добродієві. Якщо буде більше наших читачів, що ось так розумітимуть вартість оцих наших маленьких книжечок, то вони, ці книжечки, дійдуть до кожної української хати в ЗДАмерики, в Канаді та й усюди, де бється добре серце Українця!

Хто буде наступний Добродій?

✠

МАЄТЕ Ваших СИНІВ чи БРАТІВ у ВІЙСЬКУ, а може й на ФРОНТІ? То передплатіть їм оцю маленьку, приступну книжечку "Слово Доброго Пастиря"! Вона стане для них найвірнішим другом у їх вояцькій долі. І цим зробите їм милу несподіванку. Передплата на рік \$1.50.

Передплатники й Читачі! Якщо змінюєте адресу, то повідомляйте рівночасно про це нашу адміністрацію, подаючи стару й нову адресу. Відновляйте передплату й платіть залежності! Скріплюйте наше видавництво! На цілий рік лиш е \$1.50!

ДОСІ ПОЯВИЛИСЬ ОСЬ ТАКІ КНИЖЕЧКИ:

Рік 1950:

- М. Островерха: Святий Рік 1950
о. В. Гавліч ЧСВВ: Церква—мій скарб
о. В. Ваврик ЧСВВ: Комунізм і релігія
д-р Гр. Лужницький:
Забороло Христової Правди
о. Т. Е. ЧСВВ: Цариця Вервиці
о. І. Назарко ЧСВВ: За душу молоді
о. М. Войнар ЧСВВ:
Василяни в українському народі
о. В. Ковалик ЧСВВ: Защо мене беш?
о. С. Сабол ЧСВВ: Чи Бог дбає за нас?
о. І. Назарко ЧСВВ: Посів крові
М. Островерха: Пастир миру і любови

Рік 1951:

- о. С. Сабол ЧСВВ: Релігія і мужі науки
о. Т. Дурбак:
Поглянь на світ—побачиш Бога
о. С. Сабол ЧСВВ: Мир і війна та Ватикан
о. М. Войнар ЧСВВ:
За святість подружжя
о. Ю. Катрій ЧСВВ: Через Марію до Ісуса
о. М. Станканинець ЧСВВ:
Велика Обітниця Серця Христового

Замовлення і передплату на "Слово Доброго Пастиря" посилайте на адресу:

"Good Shepherd"

Basilian Fathers

Box 231

Glen Cove, L. I., N. Y.

Ціна 15 ц.

**У ВИДАВНИЦТВІ
“СЛОВО ДОБРОГО ПАСТИРЯ”**

можна набути й такі книжки:

1. МОЛИТВЕННИКИ — українські, українсько-англійські й англійські (нашого обряду) в ціні від \$5 до 75 ц.
2. Теофіль Коструба: ВІРА НАШИХ ПРЕДКІВ ..... 10 ц.
3. о. проф. Л. Лужницький: ХРИСТИЯНСЬКО-КАТОЛИЦЬКА ЕТИКА, Мінхен, 1948 ..... 50 ц.
4. ПОКЛІН МАРІЇ — Збірник статей, нарисів, поезій пера наших передових учених і письменників. Мінхен, 1948....75 ц.
5. Равль Плю І.Т.: НАЗУСТРІЧ ЖИТТЮ— з франц. перекл. Ярослав Чума, В-во “Добра Книжка,” На Чужині..... 50 ц.

Самі читайте — поширяйте — передплачуйте ілюстрований журнал

“СВІТЛО”

Видають О.О. Василяни в Торонто.

Замовлення шліть на адресу:

THE BASILIAN PRESS

3 Beverley Street

Toronto, Ontario, Canada

ДОБРО ТВОРИМ! Нехай кожен наш передплатник приєднає нам із поміж своїх приятелів і знайомих одного нового передплатника! Це єдина і найпевніша запурука розвитку нашого видавництва і книжечок “Слово Доброго Пастиря”! Передплата на 1951 рік \$1.50.

“Слово Доброго Пастиря”
Видавництво О.О. Василян
в ЗДА

[PRINTED
IN U.S.A.]